

403 kain.
924/25.

Diracatwa piadali:

D. Nyafany V. Jara
D. Brriky Perene
profesor anak.

Deboeen, 1925. jumis to 12. in.

Hand
e.i. pordéan.

Alfredine
Debo 1925 jui. 13 de. Nereby Ene

Alfredine!

Debo. 1924. jui. 15.

Alfredine



Agrárszocializmus

*Különös tekintettel
Magyarországra*

Irta

Szűcs Béla
jogszigorló

Államtudományi doktori értekezés

A 2656



Forrásmunkák:

Dr. Prokory Ferenc: Közgazdasági politika. Debrecen. 1923.

Dr. Illyefalvy V. Géza: Társadalmi gazdaságtan I. Debrecen. 1923.

Dr. Földes Béla: Társadalmi gazdaságtan II. Budapest. 1907.

Dr. Navrátil Ákos: Társadalmi gazdaságtan. Budapest. 1908.

Dr. Somogyi Károly: Szociálpolitikai tanulmányok. Budapest. 1900.

Az emberiség fejlődésének kezdetén — az írók nagy többségének véleménye szerint — a közös tulajdon rendszere állott fenn. Közösek lévén az elsőrendű életszükségletek kielégítésének alapjai, a primitív társadalom tagjai között nem létesült — legalább nem gazdasági értelemben — olyan egyenlőtlenség, melynek nyomai egyéb, pl. vallási, kulturális és politikai vonatkozásokban már a kezdetleges népeknél megkialakulnak. A magántulajdoni rend kialakulása után azonban gazdasági tekintet-

ben is létrejön a társadalom alkotó elemei között a szociális egyenlőtlenség, melynek alapja ezúttal a vagyon-egyenlőtlenségben gyökerezik. A vagyon-egyenlőtlenség a társadalom széles rétegeiben hova-hovább elágulást-lenséget támaszt, bizonyos törekvéseket veh, felszínre, melyek a fennálló társadalmi rend "hodvező" megváltoztatására irányulnak. Ezek a törekvések alkotják annak a hatalmas, elősorban társadalomgazdasági mozgalomnak alapjait, melyet ma-

napság a szocializmus névvel jelölünk meg, s mely jelenleg a világjársadalmom egy óriási — jelentőségben és hatalomban folytató növekvő — rétegeinek mozgató és irányító eleme.

A szocializmus mai, modern alakjában aránylag rövid multra tekint vissza. De nyomait megtaláljuk már az ókorban a zsidóknál, görögöknél, sőt az a "milió" is, melyben a kereszténység megszületett, át volt bőve szociális-kommunikativus

árnyalatokkal. A vagyoni e-
 gyenlőtlenség okozta nagy nyo-
 mor a szülője a középkor
 végén és az újkor elején, te-
 hát a XV. és XVI. századok-
 ban és később kiobbant
 porlázadásoknak, melyek
 azonban csak lokális jel-
 lepek voltak és a paraszt-
 ság egyre nyomasztóbbá vá-
 lá terheinek enyhítésére i-
 rányultak. A reformáció
 korában és azt megelőző-
 leg szintén találkozunk szoci-
 alista színezetű mozgál-
 makkal, melyek létrejötté-
 nél a vallási eszmék mel-

lett már világosabban jelentkező szociálpolitikai törekvések is közreműködnek.

Az említett mozgalmak és a modern szocializmus közt azonban érintkezési pontok — legalább is szellemi téren — teljességgel hiányoznak. A szocializmus, mai formáját, céljait, és eszközeit tekintve, a XVIII. század végén, a francia forradalom alatt és a XIX. század elején kapja azt az indító lökést, mely a XIX. század folyamán, de különösen an-

nak második felében a mai modern szocializmus elméleti és gyakorlati kéren való teljes kifejlődésére vezettet. Hogy ez megtörténhetett, annak természetesen elsőrendű feltétele volt a mai modern munkássztály párhuzamos, sőt azt megelőző kialakulása.

Fentiek előrebocsátása után röviden érinteni fogom a hazai szocialista mozgalmakat, hogy azután kitérjek az agrár-szocializmus részletes tárgyalására, természetesen cé-

lomhoz képest magyar vonatkozásban.

Talunk Magyarországon az első (modern értelemben vett) szocialista mozgalomakkal a XIX. század második felében találkozunk, melyek pozitív formát az 1873-ban megalakult „Magyarországi Munkáspárt”-ban öltek, tehát nem sokkal az első Internationale megalakulása (1868) után. Ekkor kezdve a szocializmus követői mind jobban gyökeret vernek a hazai munkásság körében, s a „Magyarországi Munkáspárt”

rövid fennállása után 1883-ban megalakul a „Magyarországi általános munkáspárt”, ezt követőleg 1890-ben a „Magyarországi szocialdemokrata párt”, és 1900-ban a „Magyarországi újjászervezett szocialdemokrata párt.” Az említett szocialista pártalakulatok leginkább az ipari munkásság érdekeit voltak és vannak hivatva szolgálni, kivéve a legutóbbit, mely különösen a mezőgazdasági munkásság szervezését tűzte feladatául. Még inkább ezt a célt szolgálja

a „Magyar szocialdemokrata párt” által alakított, magyar Földmunkások Országos Szövetsége”. Az ipari munkásság szocializálása a szocialdemokrata párt részéről kel-
lő sikerrel járt, míg az ag-
rármunkásság körében a szocialista követések nem jár-
tak kellő eredménnyel, ami-
nek okát a két munkásság-
tály szocialis helyzetének és
lelki világának különböző-
ségében kell keresnünk, melyről
a továbbiak során még bő-
vebben lesz szó.

Ami a hazai ag-

párosocialista törekvéseket
 illeti, kezdetei viszonyul-
 nak egészen a XV. század
 végéig. A röghöz kötött job-
 bágyság első nagyobb moz-
 galma porciának javítása ér-
 dekében az 1544-ben kitört
 Dózsa-féle parasztlázadás,
 mely a végén gyilkolással,
 pusztítással járt, s mely
 hasznos ugyan nem hozott,
 de annál súlyosabb terheket
 ruditott az annagyi is megpa-
 nyargatott jobbágyság nyaká-
 ra. Másik nagyobb jobbág-
 y-lázadás az 1784-ben Flóra
 által Kloska és Krissán

segítségével Erdélyben támasz-
tott, oláh pármozgalom, mely
a magyar nemzeti birtokok
ellen irányult, de ez a moz-
galom is végre folytatott, mind-
azonáltal meglett az az pred-
niónya, hogy II. József császár
1785-ben nyílt parancsban
szabályozta a földesurak és
jobbágyok közötti viszonyt.
Egyéb apróbb eseteiktől elte-
kintve, kiemelkedőbb moz-
galom volt még az 1831-iki
parasztlázadás, mely Felső-
magyarországon néhány vár-
megyéjére terjedt ki, és
résztvevői, mint a Flóra

féle lázadásnak, szintén nem magyar ajkúak voltak. Ezt a lázadást is, melynek kikörösítésé a grárszociális indokok mellett az akkor pusztító nagy kolera miatti zavarok is elősegítették, hamarosan elnyomták.

A XIX. század első felében és közepén táján Európa civilizált államaiban bekövetkezett a jobbágyok földterhamentesítése, illetve felszabadítása. Talán az 1848: IX. t. c. Rópxi azt a fordulópontot, mely a hazai agrárviszonyok terén korszak

alkoró vállozást jelent. Az
 egykori jobbágyosztály tagja-
 it a használatában levő föld-
 területekre nézve tehermen-
 tesítik a földesuraknak, most
 már földbirtokosoknak
 állami kárpótlása mellett.
 A parasztság gazdasági ön-
 állósulása következtében
 bekövetkezik a nagyobb me-
 zőgazdasági üzemekben a
 mezőgazdasági munkáshidány.
 Később részint a parasztság
 eladósodása, részint a kisbir-
 tok öröklés miatti elpor-
 lása, illetve eladása foly-
 kán — kiesészván a gazda

lába alól a föld — a mexo-
 gazdasági munkások száma
 nagy mértékben megnöve-
 kedett, különösen manapság,
 mikor is a munkáshiány
 munkanélküliség váltotta
 fel, jóllehet etekintetben sok
 függ a mexogazdasági mun-
 ra saison-jellegetől, mely
 a munkaadóknak idő-
 szakonként növeli és csökken-
 ti. A családokon és birtok-
 talan napszámosokon ki-
 vül az agrármunkásság kö-
 rébe sorozhatjuk a birtokos
 napszámosokat, kiknek van
 ugyan földjük, de oly ki-

csiny, hogy megélhetésük biztosítása céljából kényszerrel szerződéses munkát vállalni. A nehéz megélhetési viszonyok, különösen a munkaalakalmak kisebb-nagyobb hiánya miatt a mezőgazdasági munkásság körében elégtelenség kámad, mit csak fokoz kedvezőtlen gazdasági állapotának állandósága s megváltoztatásának reménytelensége. Tizen körülmények között nem nehéz megérteni, hogy a szociális eszmék az agrármunkásság körében termékeny ta-

lajra haláltkak, de hogy az agrárszocializmus még sem tudott oly nagy elterjedést venni, mint az ipari szocializmus, annak oka a mezőgazdasági és ipari munkásság társadalomgazdasági állapota és lelki diszpozíciói közötti eltérésben keresendő, melynek kifejtése a továbbiak feladata lesz.

A következőkben, annennyire jelen értékezés terjedelme megengedi, tárgyalni fogom

I. az ipari és agrárszocializmus egymáshoz való vi-

szonyát;

II. azt a kérdést, van-e talaja az agrársocializmusnak Magyarországon; és

III. adni fogom az agrársocializmus bírálatát.

I.

Ipar és mezőgazdaság egyidős a kultúre emberrel, értvén kultúre ember alatt az öntudatos gazdasági tevékenységet folytató embert. Már pedig, míg az ember szellemi és fizikai tömkedése nem öntudatos célratű, addig nem beszélhetünk "szervus"

gazdálkodásról, még kevésbé
iparról és mezőgazdaságról.
Hogy a primitív gazdálkodás
ember korában melyik kevé-
kenység alakult ki előbb, az
ipar-e, vagy a mezőgazda-
ság (természetesen mindkettőt,
kezdetleges alakjában értve),
nehéz lenne eldönteni. Amnyi
bizonyos, hogy a primitív gaz-
dának, hogy földjét termővé
tegye, előbb bizonyos gazda-
sági szerszámokat kellett, ké-
szítenie, vagy készíttetnie;
a nyerstemények feldolgozásá-
ra, illetve használatosá
tételére szintén ipari coz-

közökre volt szüksége, úgy-
 hogy az iparnak a mezőgaz-
 dasághoz bizonyos tekintetben
 meg kellett előznie. Tiszont
 az is igaz, hogy a mezőgaz-
 daság intenzívebbé váló üre-
 se közben merült fel bizonyos
 ipari eszközök szükséges vol-
 ta, s született meg ennek
 következtében másfelé is
 kiterjeszkedve a határozot-
 tabb jellepű ipari tevékeny-
 ség. Valószínűbb az, hogy az
 ipari és a mezőgazdasági
 termelés megindulása - ter-
 mészetesen primitív formá-
 ban - egyazon gazdasági

szükségesség kifolyása, léte-
sülésük egyeztetésére történt, e-
gyik a másikat teremte
meg.

Mindazonáltal az
ipar jelentősége a mezőgaz-
daság mellett, hosszú időn ke-
reszkül elhomályosult. Ennek
oka abban található, hogy a
termőföld rendkívüli fontos-
ságát, már a legrégebbi idők-
ben felismerték, és az öster-
melést sokkal inkább előny-
ben részesítették, mint a
segédüzemeket betöltő ipart,
vagy akár az újabb keletű
harmadik főfoglalkozást,

a közvetítő szerepű kereskedelmét. Mutatja ezt az a körülmény, hogy a Krisztus előtti századokban már agrárszolitika nyomaira bukkanunk, mikor még ipari, vagy kereskedelmi politikának hírc-hamva sincs. A mezőgazdaság domináló szerepét megtartja egészen az újkor elejéig, mikor is az ipar és a kereskedelem a meginduló földrajzi és a későbbi technikai felfedezések következtében az őstermelés jelentőségéből mind többet von magához, úgyhogy a leghalványabb korban, különösen a gőz,

és a villamosság hajtóerejének
felfedezése óta az ipar a
mezőgazdaság egyenrangú ver-
senytársává szepődött, sőt
azt több tekintetben felül is
multa, nem is szólva a ke-
reskedelem legújabbkori nagy-
arányu fejlődéséről.

Tenti rövid fejlö-
déstörténeti vázlatból látha-
tó, hogy sokkal hosszabb i-
dő állott rendelkezésre a me-
zőgazdasággal foglalkozók
vagyoni és ebből kifolyólag
társadalmi differenciálódá-
sára, mint az ipari munká-
val foglalkozók hasonló i-

rányu kapcsolódására. A törvényszerű gazdálkodás kezdetén a körzeti közös tulajdon mellett a föld első művelői valószínűleg a körzs tagjai voltak, kit a gazdaságuk körében szükséges ipari tevékenységet is végeztek. A fejlődés során a körzs a leggyőzőbb ellenesleges körzsbeliekkel használja fel a föld művelésére, mincképpolytán kialakul a rabzolgaság intézménye, és mint jószágkezelési rendszer megmarad az egyéni tulajdon mellett földművelésnél is. Az ipart jó részből szintén rabzolgák

ürték, bár ezen a téren a
 dolgozók természeténél fogva az
 egyes iparákat örök közt tár-
 sadalmi tekintetben is ha-
 mar differenciálóda's áll be,
 (pl. műipar), természetesen
 magasabb fejlettségi fokon.
 A paraszolgaságot felváltja,
 illetve mellette kialakul a
 középkori hűbériség eredmé-
 nyeként, a jobbágyság, mely
 mint megőrzéséi munká-
 rendszer egészen a XIX. század
 közepéig, sőt egyes helyeken
 tovább is fennállott. Azonban
 a középkor folyamán nem-
 csak a föld, hanem az ipar

is megkötetik, és ipart csak az ugyanazon iparágat üzők zárt testületei: a céhek juthatnak. Az ipar megkötöttsége, miként a földé, Angliát és Franciaországot kivéve, szintén a XII. század közepéig tartott. A céhekbe tömörült iparosok nemcsak gazdasági, hanem társadalmi tekintetben is felette állanak a mezőgazdasággal foglalkozó jobbágyoknak. A XIII. és XIV. században a jobbágy-ság helyzete kedvezőnek mondható, a XV. és XVI. században azonban annál se-

lyosabb, mely állapot Európa-
 paszerte porlázadásokra ve-
 zetett. A XVIII. században sor-
 sa enyhülni kezd, terkein
 könnyitenek, kötelezettségeik
 pontosan meghatározóvók. A
 jobbágyok szociális helyzetére
 befolyást gyakorol az ipar
 fellendülése, mikor is a céhek
 mellett kialakul a gyár-
 ipar, és vele kapcsolatosan az i-
 pari munkásozotály, mely a
 mezőgazdasági munkásság
 elépületlen elemeit lassanként
 felszívja, és a jobbágyok fel-
 szabadítása után a mező-
 gazdasági parasztozotály

mellett kialakul a mai modern ipari munkásság.

Lássuk, miként szőtték át a szocializmus eszméi az ipari és a mezőgazdasági termelést, illetőleg miként jelentkezik a szocializmus az ipari és agrár-munkásság körében?

A szocializmus alapjait, mint már említettem, az egyes osztályok társadalmi, politikai, de különösen gazdasági életmódjában kellott nagy eltolódás képezni. A gazdasági súlyedés maga után vonja a társadalmi és poli-

líkai alárendeltség, mely
 minél inkább állandóval az
 alsóbb néposztály nyakán,
 annál jobban megérke benne
 a vágy: levágni a társadal-
 mi megkötöttség bilincseit, s
 jobb gazdasági helyzetet birto-
 sítani a dolgozó nincstelenek
 számára. Itt adódik helyzet,
 az ipari és mezőgazdasági
 proletariatus nyomozó ál-
 laposa kermel ki időnként,
 bizonyos irányú törekvések,
 melyeket az elméleti tudomány
 fejleszt tovább és rendszerez
 vezérfonál gyanánt a gyakorlati
 élet számára. Itt szö-

cialis eszmék behat belőlről,
 a munkásság kebeléből in-
 dulnak ki, és fejlődve, meg-
 erősödve, és az adott viszony-
 nyok szerint módosulva, kö-
 rébe vonja azokat is, kik
 eddig különböző okok miatt
 velük kapcsolatban nem vol-
 tak. A szocializmus terjedni
 kezd, tanai behatolnak a
 termelő osztályok olyan réte-
 geibe, melyek egyébként hason-
 ló körkérvésektől akár jobb
 gazdasági helyzetük miatt, akár
 gondolkodás módjuknál fogva
 intaktak maradtának, ille-
 köleg kebeléből hasonló tö-

rekreációk nem indulnának ki, ellenben a szocialis eszmék közvetlen és közvetett propaganda a még jobb gazdasági jövő ígértével és reményében exeket az elemeket is háborúba vonja. Ezen a ponton válik ketté a szocializmus hatásának jellege az ipari és a mezőgazdasági munkásság körében.

Manapság az ipari termelés túlnyomó részben a gyárakban folyik le, melyek nagyszámban ipari munkákhoz kapcsolhatók. Az ipari munkások együttesen

alkotják az ipari proletariátust, melyet a vagyontalanságon kívül az jellemez, hogy a munkás, bár jóval szabad, mégis megélhetése biztosítása céljából kénytelen munkaadójához, másnak, a munkaadónak bérbeadni. A munkás és munkaadó közt kétoldalu jogviszony: a munkaviszony keletkezik, mely azonban sokkal inkább függ a munkaadó önkényétől, mint a munkás szabad rendelkezésétől. Minél inkább állandósul a viszony a munkásra nézve, annál kevesebb a reménye

arra, hogy valaha önállósuljon, a maga embere legyen. Következésképpen adva van az ipari munkásság azon törekvése, hogy jelenlegi reménytelen állapotán a társadalmi és gazdasági rend békés, vagy erőszakos megváltoztatásával segítse.

Másként áll a dolog a mezőgazdasági munkásság körében. Bár az agrár-munkás helyzete az ipari munkásséval sok tekintetben megkegyezik, mégis jelentős különbségek vannak társadalmi-gazdasági helyzetük egy-

mástól eltérő alakulására.
 Itt mezőgazdasági munkásság
 – ellentétben a centralizált
 ipari munkássággal – szét-
 szórtnak, az egyes gazdasá-
 gokban elosztva dolgozik. Kö-
 vetkezésképpen nincs meg,
 vagy legalább is sokkal kevésb-
 be van meg a lehetősége a
 munkásszervezkedéseknek az
 izolált agrármunkások köre-
 ben, minth a nagy tömegek-
 ben együttlató ipari munká-
 sok körében. Szervezettség nél-
 kül pedig a szocializmus posz-
 tmói nem tudnak olyan ha-
 mar és olyan mélyen gyöke-

ret verni, minth az arra elő-
re elkészített talajon.

Az említett külső,
térbeli momentumoknál nem
kevésbé fontosak azok a
belső, pszichikai elemek, me-
lyek a mezőgazdasági mun-
kásság karakterisztikus saját-
ságait alkotják. Az agrár-
munkásoknak egészen más a
lelki világa, minth az ipari
munkásoknak. A termelési
áruk közül leginkább a mező-
gazdaság függ a természet sze-
rcélyeitől, minekkövetkeztében
az agrárnépesség nagyobb
hajlandóságot mutat a val-

lásosság, türelem, és meg-
nyugvás iránt, mint bár-
mely más embercsoport. A
mezőgazdasági munka meg-
lehető konzervatív gondolkö-
zés módjánál fogva, nem hő-
dol be olyan könnyen az új
eszméknek, mint a szabadabb
felfogású ipari munka. A
szocializmus szempontjából
vizsgálva a dolgot, az agrár-
munkának egészen más a
felfogása a magántulajdon-
ról, mint az ipari munka-
nak. Ha az agrármunka
magáévá teszi is az szociá-
lis eszméket, teszi ezt ab-

ban a reményben, hogy a jövőben saját házhöz, és földhöz fog jutni, vagy ha már valamennyivel rendelkezik, még többhöz fog jutni.

Itt domborodik ki leginkább a szocializmus hatásának különbözősége a mezőgazdasági és ipari munkásság tekintetében, mert éppen azáltal, hogy a mezőgazdasági munkás számára adva van a gazdasági önállósulás lehetősége, (pl. okos birtokpolitika útján), öltött gyengébb arányokat az agrárszocializmus, mint a terjedelmében és ha-

talomban mindinkább növekvő ipari szocializmus.

II.

A bevezetésben már szó volt a hazai agrárszocializmus régebbi nyomairól, az időnként megújuló parasztlázadásokról. A következőkben röviden érinteni fogom a legújabb agrármozgalmakat, hogy azután rátérjek annak vizsgálataira, vajon vaj-e nálunk jövője az agrárszocializmusnak?

A nyolcvanas évek végén egyre határozottabb

kísérletek történtek az irány-
ban, hogy a szociális mozgál-
matok a vidékre is kiter-
jesszék. A 90-es évek elején
a szociális eszmék hatása
alatt a mezőgazdasági mun-
kásság is megmozdult. Kül-
önösen a Tisza vidékén,
mely – a földnélküli munká-
sok nagy száma miatt –
már évszázadok óta meley-
sége volt az agrárszocializ-
musnak, ütötte fel a fejét
a mezőgazdasági munkások
egyre növekvő elépületlensége.
Sok helyen aratásztrájkok
történtek ki a legnagyobb do-

logidőben; melyek a földbir-
 tok érdekéi, nagy veszéllyel
 fenyegették. Ennek következté-
 ben a hatóságok teljes szí-
 gorral léptek fel ellene, és
 részint fegyveres erővel, ré-
 szint felvidéki munkásoknak
 a sztrájkolók helyébe való
 állításával, részint pedig
 szigorú körvényhozási intéz-
 kedésekkel (1898. tv.) lassan-
 ként az agrármozgalmat csak-
 nem egészen elnyomták. Azon-
 ban teljesen megsemmisítve
 nem tudták, végül a ha-
 mu alatt megmaradt a szik-
 ra, s bárh manapság is.

Az 1918 évi októberi
 forradalom, és az 1919 évi
 márciusi kommunizmus, ha
 állandóan, illetőleg ered-
 ményre jut, nagy tereh nyi-
 tott volna az agrárszociális
 törekvéseknek. De a forra-
 dalom, illetőleg a kommuniz-
 mus bukását, lényegében rej-
 lö lehetetlensége mellett éppen
 az siettette, hogy az agrár-
 népesség, minthelkéül tel-
 jesen idegen gazdasági bera-
 dekedésnek, határozottan
 ellenszorgult. Még a legutol-
 só ^{mexói} gazdasági munkásnak
 is más a szociális felfogása,

mint az ipari munkásnak;
 másképp képzeli el a magán-
 tulajdon, illetőleg a magán-
 tulajdon szocializációját, mint
 az ipari munkás. Itt az i-
 pari munkás arra törekszik,
hogy a termelési eszközök
köztulajdonba vételét által
 a kollektív gazdasági beren-
 derkedésben minden egyes
hozzá hasonló munkás a
 maiál sokkal jobb gazdasá-
 gi helyzetbe kerüljön, addig a
 mezőgazdasági munkás — bár
 szintén a földbirtok szocia-
 lizálására törekszik — nem
 azért követeli a földbirtok

egyesek tulajdonából való ki-
 vételét, hogy a földterületekhez
 kollektív termelési egészbe össze-
 vonva, annak gazdasági pred-
 ményében minden egyes agrár-
 munkás bizonyos arány szerint,
 részesedjék, hanem azért, hogy
 - miként, a népi tulajdonosnak
neki is legyen földje, ő is a
 maga gazdasága legyen, vagyis
 munkacerejé, melyet eddig
 másnak adott bérbe, most
 már teljesen a maga javára
 használja fel. Itt van az
 elválásító vonal, mint már
 arra többször rámutattam,
 az ipari és agrárszocializ-

mus természete között, a köb-
bi eltérő momentumok csapán
ennek a vonalnak a két ol-
dalan helyezkednek el, mint
a folyó két partján az ellen-
szépes csapások.

Tagadhatatlan,
hogy az agrárszocialis törek-
vések termékeny talajra ta-
lállak hazánkban is, azon-
ban oly nagy elterjedést, mint
az ipari szocializmus, már
természetüknél fogva sem vet-
tek. Az agrárszocialis törek-
véseket, miként általában a
szocializmust, a munkások
kedvezőbben gazdasági hely-

xete vállotta ki, mely körék-
 véseket nagy mértékben táp-
 lálja a munkásproblema
 egyik legveszedelmesebb fajta-
 ja, a munkanélküliség. A
 mezőgazdaság körében az
 üzem-saison-jellegénél fog-
 va a munkanélküliség in-
 kább adva van, mint az ipar-
 ban, mely különösen azon
 mezőgazdasági munkásoknál
 súlyos, kik a saison-munka
 keresményéből kénytelenek a
 munkahidny idején megélni,
 tehát a birtoktalan néposzá-
 mosoknál. Itt van ugyan a
 mezőgazdasági munka szü-

nehézségének idején más mel-
lékfoglalkozás, pl. a házi
ipar üzésének lehetősége, a-
zonban ez már manapság
nem megoldás, pláne a gyár-
ipar korában. A mezőgazda-
sági munka bizonytalansága
által fokozódó, nehéz megél-
hetési viszonyok miatt, a föld-
munkás vagy egy sejtett, ma-
gán, hogy elment ipari mun-
kásnak, miáltal növelte az
ipari proletariátust, vagy pe-
dig kivándorolt Amerikába.
Az agrárviszonyok kedvezőt-
len voltak, illetőleg "legendás"
munkaalkalom hiányát, hiszen

mutatja a kivándorlás időn-
kénti emelkedése vagy csök-
kenése. Nagymagyarországon
különösen a Felvidékről, je-
lesen Árva, Zólyom, Liptó és
Sáros vármegyékből, az Alföl-
dön különösen Csougrád vár-
megyéből indul meg nagyobb
arányokban a kivándorlás,
de ez a jelenség az ország
más vidékeire is kiterjed.
A magyarországi kivándorlások
következtében egyes helyeken
munkáshiány lépett fel, ami
mireéklőleg hatott az agrár-
szocializmus terjedésére. Leg-
újabbban helyenként ismét nö-

vekszik a munkanélküliséget,
mely számos ember újabb
kivándorlásra ösztönöz. Vi-
szont az is igaz, hogy a bir-
tokreform, kapesán meginda-
ló parcellázások, és ha he-
lyenként javuló kereseti visz-
nyok bizonyos mértékben szin-
tén gátat emelnek az agrár-
szociális törekvések további ter-
jedésének.

III.

„... A történelmileg
kifejlett eszmék... teremtet-
ték meg, fejlesztették ki azon for-
mákat is, melyek között a

fejlődés az energia körvénye
szerint, végre, lehet, amely
fejlődés, további folyamában
sem lehetséges rendszerekhez
kötni, rendszerbe rendszeri-
teni, legfeljebb egyesek gon-
dolatvilágában. A körtételelem
nem más, mint a másképp
nem körtételezés körvényeinek so-
porzata, láncolata, az ember
élet és fejlődés körvényeinek
külső jelmutatója, ami alól
magát semmiféle "tan" vagy
rendszer ki nem vonhatja, nem
függetlenítheti a jövőre nézve
sem." Itt azonban igazán van Hlye-
falvy professzorának, mikor a

szocializmus társadalom - fel-
 forgató törekvéseinek hartha-
 talanságát, a fent idézett
 szavakkal jellemzi. A szoci-
 alizmus a társadalom új,
 külső, mechanikus rendjét ad-
 ja, mely mesterkéltetéséül
 fogva az emberi lét, organi-
 kus, öncélú, belső élettörvények-
 kel bíró formájával, a törté-
 nelmileg kialakult társada-
 lommal megbirkózni nem
 tud. "Egy ember felfogása sze-
 rint minden ember számára
 alkalmas életformát meg-
 konstruálni nem lehet sem idő-
 leges, még kevésbé népleges é-

letrend gyanánt." Továbbá:
 „A társadalom organikus léte
 ellentáll az emberi élet min-
 den mesterséges megrostra-
 dásának." (Illyefalvy).

Fenti kitételek
 talán sehol a szocializmus
 világában nem oly helytállóak,
 mint éppen az agrárszocializ-
 mus körén. A mezőgazdasági
 termelés évezredek alatt ki-
 fejlődött folyamat, melynek
 fejlődése manapság is tart,
 és tartani fog a jövőben is.
 Ez a fejlődés azonban nem any-
 nyira a jószágkezelési rend-
 szerben, mint inkább a műve-

lési rendszerben mutatkozik, és szükséges is, hogy tovább tartson, nem mellőzhetve el annak éppen Magyarországon való rendkívüli fontosságát. A föld nem szaporítható jószág, a föld hozadéka pedig bizonyos mértéken túl nem növelhető. Már most, minél inkább szaporodik az emberiség, annál nagyobb a jelentősége az okosnak, minél intenzívebb mezőgazdasági üzemi rendszernek, együtt értve alatt a művelési és a jószágkezelési rendszernek. A történelmi fejlődés során a me-

Főgazdaság üzemi rendszere a koronként fellépő gazdasági szükségességek szerint alakul. De sehol a körtencselem folyamán nem akadunk sem az iparban, sem a mezőgazdaságban olyan termelési rendszerre, mint aminőhöz a szocializmus akar megvalósítani. Elképzelhető-e a mezőgazdaság kollektív termelési üzeme mellett a termelés eredményeinek fokozása, mikor a kezdetleges körzeti közös földtulajdon is átalakul a körzseth, alkotó szegének magántulajdonává éppen azért,

mert a közös földművelés egy-
általán nem volt gazdaságos.

A föld kollektív művelése
mellett a technikai akadályo-
kon kívül a pseudozer nagy
hátránya az is, hogy a föld-
művelésben kiül minden ambi-
ció, hiszen a földművelés
éppen azért volna hűve az ag-
rárszocializmusnak, hogy ne-
ki is saját földje, önálló gaz-
dasága legyen. De még olyan
megoldás mellett is, mint
akkor az agrármunkás elkép-
zeli, illetve szeretné, t. i.
az egyesek, és jogi szemé-
lyek tulajdonában lévő föld-

területek közt^{t)} való szétosz-
tása után, a mezőgazdasági
termelés intenzitása, illetve
az egyre fokozódó szükség-
letek megfelelő kielégítése
mégint nem volna biztosítva,
mert kétségtelen, hogy a nagy-
és közép gazdaság intenzíveb-
ben termel, mint a kis és tör-
pe gazdaság, pláne azok
csatlópes konglomerációja. Te-
hát oktalann és káros volna,
de lehetetlen is a mezőgazda-
sági termelést olyan mester-
séges keretekbe szorítani,
mint amintöket számára a
szocializmus felállít. Hogy

a mezőgazdasági termelés szocializálása, illetve kollektív-
 és kétele a valóságban hogy
 fest, arra élénk példa a
 jelenben Szovjetorszá-
 mezőgazdasági állapota,
 hol az agrártermelés szinte
 katasztrófális veszteségeket
 szenvedett. Mindezenáltal
 az agrárszocializmus tart-
 hatatlan megújítási
 módjai nem jelentik azt, hogy
 az agrárterheknek gát-
 emelkedő, sőt inkább helyes
 és célszerű birtokpolitikával,
 a közgazdaság érdekeinek is
 megfelelő birtokreformokkal.

oda kell hatni, hogy az agrár-
népesség igényei a lehető leg-
határáig kielégíttessenek. Hogy
az agrárproblemaik mégis
miképpen lesznek megoldha-
tók, az egyelőre a jövő tit-
ka.

DEBRECENI EGYETEM KÖNYVTÁR
1862/1953 gyarapodási naplószám